

Linné i Uppsala

Studiehandledning utgiven av
Uppsala Läns Bildningsförbund 2007

Författare – Birgit Ajneståhl
Faktaundersökning – Helena Harnesk
Bearbetning – Inger Eriksson
Form – Malin Forsvall

Denna studiehandledning har framställts med ekonomiskt bidrag från Uppsala kommun. Studiecirkel kan fritt ladda ned den från nätet på www.ulb.se, www.linne2007.se eller www.hallgren-fallgren.se

Synskadades Riksförbund tillhandahåller inläsning av studiehandledning och grundbok. Tel 08-39 90 00. E-post: info@srfriks.org

Copyright: Uppsala Läns Bildningsförbund och Birgit Ajneståhl

URN:NBN:se-2006-14

Förord

Carl von Linné och hans vetenskapliga gärningar är kända över hela världen. Hans betydelse för naturvetenskaperna och för Sveriges anseende utomlands kan nog inte överskattas. Linné ”ägde förmåga till att ha en total vy över skapelsen, han ägde de stora perspektiven och han nöjde sig inte med de obetydliga frågorna”, skrev Gunnar Broberg 1978, då Uppsala högtidlighöll tvåhundraårsminnet av Linné. 2007 års Linné-jubileum uppmärksammar åter Carl von Linné – han föddes i maj 1707. Detta jubileum har andra inslag och betydligt större proportioner än det förra, minns vi som var med då.

Uppsala Läns Bildningsförbund medverkar i 2007 års Linné-jubileum bland annat med att erbjuda ett studiematerial för studiegrupper och enskilda som är intresserade av vetenskapsmannen Carl von Linné. Även våra studieförbund, folkhögskolor och bibliotek kommer att göra en mängd olika folkbildningsaktiviteter på samma tema. Syftet är att öka kännedomen om och uppskattningen av Carl von Linnés mångsidiga livsgärning.

Studiehandledningen som följer här är tänkt att användas vid studium av Helena Harnesks bok *Linné i Uppsala*, utgiven hösten 2006. Vi kommer även att arrangera viss utbildning för blivande studieledare. Med detta och med boken som källa och guide, vill vi bidra till att öka kunskapen om Carl von Linné och om 1700-talets Uppsala.

Uppsala är idag, med anor från Linnés tid, ett betydelsefullt centrum för vetenskap och forskning. Här finns också ett sjudande kulturliv, framgångsrika företag och industrier, internationella kontakter, Uppsala domkyrka, Uppsala slott och Gunillaklockan uppe på åsen, vackra trädgårdar och parker, muséer, Uppsala Musik och Kongress, Fyrisån och dess inbjudande stränder, en otrolig mängd cyklisterna... Kulturstaden Uppsala är väl värd ett studiebesök! Det kommer att bli många tillfällen till upplevelser just år 2007 – det stora Linnéjubileets år. Läs gärna mer om detta på www.linne2007.se och på www.linneuppsala.se.

Vi önskar alla studiegrupper och cirklar innehållsrika, spännande sammankomster!

Uppsala den 20 december 2006

Inger Eriksson
länsbildningskonsulent

Så här kan vi arbeta i cirkeln

Studiehandledningen...

...bygger på Helena Harnesk bok Linné i Uppsala samt följande korta beskrivning av Carl von Linnés liv och livsgärning. Avsikten är att skapa förståelse för dåtidens Sverige och inspirera till fördjupning i Linnés liv och arbete. Under nästan femtio år utgjorde Uppsala basen för Carl von Linné. Det var viktiga år för såväl Linnés verk som för Uppsalas utveckling. Därför har studiematerialet två viktiga ”ben”: Carl von Linné och Uppsala.

Så här kan cirkelstarten gå till

- 1 Allmän presentation inklusive genomgång av varför varje deltagare är med och vad som intresserar mest (ex Linné, Uppsala på 1700-talet, utvecklingen tills nu, botanik, zoologi, mineralogi etc)
- 2 Praktiska frågor (typ, tid, plats, fika, etc)
- 3 Genomgång av materialen
- 4 Diskussion om målet med cirkeln
- 5 Fördelning av arbetsuppgifter

Målet med cirkeln

Även om studiecirkeln material är boken Linné i Uppsala och denna handledning behöver inte målen vara desamma för olika cirklar. Tvärtom är det viktigt att varje cirkel lyfter fram det som känns mest angeläget för just sina deltagare och därmed kanske man lägger olika vikt vid olika avsnitt. Man kan också fördjupa sig i olika frågor genom att söka och läsa bredvidlitteratur eller göra egna efterforskningar, t ex söka på nätet. I slutet av denna handledning finns länktips och litteraturlista.

Tanketrådar

... kommer att spela en viktig roll i diskussionerna. Deltagarna kommer att tillsammans låta fantasin flöda för att förstå företeelser, hur och varför man gjorde på olika vis, hur samhälle, medicin, vetenskap, kommunikationer, sociala relationer o s v fungerade. Det är alltså viktigare att försöka förstå och beskriva, än att ”kunna läxa”. Tanketrådarna är ett sätt att få igång diskussionerna. Och dessutom – eftersom gruppen läser bokens olika kapitel i förväg – kan det mycket väl vara helt andra tanketrådar som skapar diskussionerna.

Studiehandledningen består av följande avsnitt

- 1 Linnés liv och livsgärning (handledningens korta beskrivning)
- 2 Linné kommer till Uppsala (Kap 1–4 i boken)
- 3 Studenttiden (Kap 5–6 i boken)
- 4 Familjeförsörjaren (Kap 7–8 i boken)
- 5 Vetenskapsmannen och läraren (Kap 9–11 i boken)
- 6 Den vetenskapliga storhetstiden (Kap 12–13 i boken)
- 7 Uppsala under självhushållets tid (Kap 14–17 i boken)
- 8 Linné som besutten (Kap 18–19 i boken)
- 9 Arvet efter Linné (Kap 20 i boken)

Studiecirkeln kan läggas upp på 5–10 sammankomster.

Studiebesök

Få Linnécirklar under jubileumsåret kommer att ha så nära tillgång till studiebesök som de i Uppsala. För dem som kan – planera gärna in dem efter den lilla kartan Carl von Linnés Uppsala (som även finns på sidan 123 i boken).

Miljömärkning

Linné var den förste ekologen, fastän begreppet inte uppfanns förrän hundra år efter honom. I samband med det stora firandet 2007 är det naturligt att de kvalitetsmärkta arrangemangen får en klar miljöprofil. Dagens moderna begrepp, ”Hållbar utveckling” eller internationellt; ”Sustainable development”, är lika naturlig utveckling av Linnés arbete som den inom botaniken och zoologin. Linnéfirandet 2007 innebär såväl en möjlighet som ett ansvar att verka för hållbar utveckling. (Texten är fritt hämtat ur Linnéjubileets miljöprogram.)

Var med ni också! Tänk till exempel på att använda miljömärkt papper, ta cykeln till besöksmål och fika med rättvise- och kravmärkta varor på era träffar.

Läs gärna mer om miljöprogrammet på www.linne2007.se.

Carl von Linnés liv och livsgärning

Avsikten med detta avsnitt är att ge en bild av Carl von Linnés liv och gärningar. Sök mera bakgrundsmaterial (se litteraturlistan) eller sök på Internet (se länkskafferiet).

Barndom

Carl Linnaeus föddes den 23 maj 1707 i Råshult i Småland (nuvarande Älmhults kommun). Fadern Nils Linnaeus var komminister i Stenbrohult. Namnet Linnaeus hade han antagit då han påbörjade sina studier. ”Lin” har sin bakgrund i den småländska varianten av ordet ”lind”.

Modern, Christina Broderonia, var dotter till dåvarande kyrkoherden i samma församling. När Carl bara var ett år gammal, avled hans morfar och strax därefter också dennes utsedde efterträdare. Nils Linnaeus blev då kyrkoherde i församlingen och familjen flyttade till prästgården i Stenbrohult, där Carl fick en trygg och lycklig barn- och uppväxttid tillsammans med tre systrar och en bror.

Kyrkoherde Nils var en ivrig trädgårdsodlare. Redan under Råshultsperioden anlade han en trädgård, men prästgården i Stenbrohult gav ännu större möjligheter. Det var i den här miljön den lille Carl fick det grundläggande intresset för botanik: ”han hade insupit en outsläckt kärlek till blommor”.

Som sjuåring fick Carl en informator, men hans intresse för böcker kunde inte konkurrera med intresset för trädgården. Två år senare skickades han till trivialskolan i Växjö. Föräldrarna utgick ifrån att Carl skulle följa i sin fars fotspår och bli präst, men Carl blev för var dag som gick mer och mer övertygad om att det var omöjligt. Provinsialläkaren Johan Rothman i Växjö kom att bli en viktig person för Carls utveckling. Det var tack vare honom, som Carl fick de grundläggande kunskaperna för att så småningom, vid 21 års ålder, kunna skrivas in vid Lunds universitet.

Lund

I Lund fick Carl bo hos doktor Kilian Stobaeus, framstående läkare och naturalhistoriker. Till att börja med var arrangemanget inte lyckat för någon av parterna. Carl var bara intresserad av doktors bibliotek, men detta var alltid låst. Hos doktorn bodde också en tysk student, som hade tillgång till biblioteket. Carl blev vän med honom och de gjorde en överenskommelse: Tysken skulle i hemlighet låna böcker i Stobaeus bibliotek mot att Carl undervisade tysken i fysiologi. Carl ägnade nätterna åt att läsa böckerna. Stobaeus mor, som också bodde i huset och som hade sömnsvårigheter, var ängslig för eldsvåda och märkte att det lystes nattet

tid i Carls rum. En natt när Carl som vanligt var i fullt arbete med Stobaeus böcker kom doktorn. Carl måste erkänna men detta förändrade i grunden deras inbördes relationer. Doktor Stobaeus insåg att Carl var en ung man som förtjänade uppmuntran. Carl fick därför inte bara tillgång till biblioteket, utan också fri mat vid doktors bord. Trots denna positiva förändring var Carl i Lund bara ett år. Uppsala ansågs som en bättre lärdomsstad för blivande läkare.

Uppsala

Om utbildningen i Lund ansågs som dålig, var den inte bättre i Uppsala. Det fanns två framstående professorer: Olof Rudbeck d.y. och Lars Roberg. På papperet föreföll läroplanen tillfredsställande, men i praktiken var också den dålig. Rudbeck var 69 år och på den tiden en mycket gammal man. Roberg var kunnig, men en lat, besviken och girig man, som helst gav privatlektioner till rika studenter. Linné hörde inte till den kategorin.

Men på nytt gynnas Carl av slumpen! När han sitter i den förfallna akademiträdgården blir han tilltalad av domprosten Olof Celsius. Under samtalet förstår domprosten att han träffat en begåvad men fattig och hungrig student. Carl erbjuds rum hos domprosten, två mål mat om dagen samt fri tillgång till biblioteket. Carl fortsätter studierna med stor energi, får stipendier och uppmärksammas också av professor Olof Rudbeck. Carl får svara för föreläsningar, flyttar in hos Rudbeck och blir informator åt tre av Rudbecks barn (han hade 24 barn med tre fruar). Namnet på växten Rudbeckia har Linné tillägnat Rudbeck.

Under vinterhalvåret fortsätter Linné dels med att klassificera de under sommaren insamlade växterna och Linnés sexualsystem föds, dels med studier i medicin. Efter mer än tre år i Uppsala besöker Carl sitt föräldrahem i Stenbrohult julen 1731. Han är ännu inte fyllda 25 år.

Resorna

Redan när Carl besökte familjen i Småland hade han ansökt om bidrag från Vetenskaps societeten för att kunna utforska Lappland. Så småningom tilldelades han 400 daler kopparmynt och vid tiden för sin 25-årsdag påbörjade han en strapatsrik och omtumlande enmansresa. Den tog nästan 5 månader och han färdades 500 mil. Skildringarna från resan kännetecknas inte enbart av botanik och ekologi utan i hög grad också av geografi, mineralogi, folkliv, redskap och kulturer. Han slutade sin dagbok med att prisa sin skapare som fört honom oskadd genom så många faror. Tillbaka i Uppsala stod han inför ett välbekant bekymmer:

brist på pengar. Men som tidigare fann han lösningar.

Nästa resa gick till Dalarna, men med helt andra förutsättningar. Resan finansierades av baron Nils Reuterholm. Carl reste inte ensam, utan hade sju av den medicinska fakultetens främsta studenter med sig. Forskningsresan pågick i 45 dagar. Carl stannade därefter kvar i Falun, bland annat för att undervisa Reuterholms yngre söner.

Hustru

I Falun lärde Linné känna sin blivande hustru. Hon hette Sara Elisabeth Moraea och var dotter till stadsläkaren Johan Moraeus. Båda föräldrarna hade hoppats på ett bättre parti för dottern, men kapitulerade under förutsättning att bröllopet skulle stå tidigast om tre år och att Linné skulle stå fast vid sina planer på att förkovra sig och ta examen. Han skulle resa till dåtidens mest upplysta land i Europa – Holland.

Profet i sitt eget land?

Våren 1735 lämnade Linné och hans resällskap Claes Sohlberg Sverige för en tre år lång resa till Tyskland och Holland. Visserligen hade Linné och de publikationer som givits ut väckt uppmärksamhet i Sverige, men när han kom till Tyskland hyllades hans artiklar och teorier på ett sätt, som han inte var van vid. Publiciteten öppnade dörrar till vetenskapsmän och lärda.

Medicine doktor

Linné tog aldrig någon akademisk examen i Sverige. Väl anländ till Holland sökte han sig till den lilla fiskestaden Harderwijk, känd för sina blomstrande affärer med billiga snabbexamina. Hela proceduren kunde klaras av på bara en vecka.

Linné skrevs in vid universitetet samt lämnade fram sin i Sverige skrivna avhandling. Därefter följde en muntlig tentamen, varefter han skrev en exposé över två av Hippokrates aforismer. Nu var Linné medicine kandidat. Nästa dag överlämnade examinatorn avhandlingen med påskrift om att den skulle tryckas, vilket tryckeriet klarade av på tre dagar. Efter en lyckad disputation erhöll han den sedvanliga guldringen, sidenhatten och diplommet. Carl var nu 28 år och medicine doktor.

Linné stannade i Holland i tre år och besökte under tiden även England och Frankrike. Ryktbarheten om hans storhet gjorde honom till en välkommen gäst. Han arbetade hela tiden hårt.

Doktor i Sverige

Väl hemkommen till Sverige måste Linné ha ett arbete, som kunde försörja en familj. Det kravet ställde de blivande svärföräldrarna. Hans ställning i Sverige var inte som ute i Europa. Han började som läkare i Stockholm, men hade svårt att få patienter. Då sökte han själv upp dem i källare och på kaffehus och resultatet lät inte vänta på sig. Hans ryktbarhet som en av de skickligaste läkarna spreds snart också till de förnämligaste kretsarna. Mindre än ett år efter återkomsten hade Linné en bra och fast inkomst och äktenskapshindret var därmed undanröjt.

Professor

1741 utsågs Carl Linné till professor i medicin och botanik i Uppsala, samma år som han gjorde sin öländska och gotländska resa. 1746 gjorde Linné sin Västgötska resa och 1749 sin skånska resa. Vid den skånska resan var Linné så etablerad att han fick företa den i häst och vagn. Avsikten med de fyra resorna, som gjordes på riksdagens uppdrag, var att utforska huruvida det fanns inhemska växter och material för till exempel växtfärgning och medicinsk användning. Vid resorna hade han lärjungar med sig. Efter Skåneresan företog han inga längre resor än till Stockholm. Däremot skickade han ut ett antal forskare över hela jorden, *"apostlar, som reste bortom haven för att studera fjärran länders växter"*. Under de trettiofem åren som professor skötte han sitt uppdrag samvetsgrant om bara hälsan medgav.

Blomsterkungen

Carl von Linné har fått epitetet blomsterkungen och det inte utan skäl. Trots att det kanske är just den botaniska klassifikationen och sexualsystemet som fått mest genomslagskraft, var han lika framgångsrik när det gällde systematisering av naturens tre riken, det vill säga mineral-, djur- och växtriket. Systema Naturae kom ut i åtskilliga upplagor. Linné producerade således ett stort antal vetenskapliga skrifter inom en rad olika områden.

Privatpersonen

Carl Linnaeus gifte sig 1739 med Sara Elisabeth Moraea och fick med henne en son, Carl, och fyra döttrar, Lisa Stina, Lovisa, Sara Stina och Sophia. Från 1741 bodde och levde familjen dels i Uppsala, dels på egendomen Hammarby, söder om Uppsala.

Han hyllades och hedrades på många vis för sina insatser (Nordstjärneorden, utsågs till kunglig livmedikus (arkiater) och adlades). Han var också med all rätt både medveten om och stolt över det han åstadkom.

En grafolog som, utan att veta brevskrivarens namn, fick analysera ett brev som Linné skrivit, ger följande beskrivning av honom:

Han är en egoistisk man med analytisk och konstruktivt sinne, som ser saker och ting klart, använder intuition och iakttagelseförmåga som är mycket metodisk och som ser enkelt på livet och arbetet inom en snäv privat värld. Han är tämligen fåfång och inbilsk, vet att han är duktig och är säker på att han har rätt, tycker inte om att bli ifrågasatt och kan vara obstinat, även om han diplomatiskt och beräknande kan ge efter på en punkt för att vinna på två.

Den beskrivningen instämde nog många samtida i. Icke desto mindre var Carl von Linné vårt lands genom tiderna största vetenskapsman, eller som man säger:

Gud skapade, Linné ordnade!

Carl von Linné avled den 10 januari 1778.

Tanketrådar _____

1 _____

Fundera över kyrkans inflytande över 1700-talets samhälle! Vilken roll och status hade kyrkans män? Vad ansågs viktigt?

2 _____

Fundera kring Linnés fem månader långa strapatsrika resa till Lappland! Hur tror ni han blev bemött? Hur tror ni att han uppfattade kulturen, landskapsbilden, floran, faunan och klimatet? Vad var tidigare känt om dessa trakter?

3 _____

Fundera över förhållandet att man kunde köpa sig en medicine doktors-examen!

4

1740-talet var betydelsefullt för Linné. Familjen utökades med sonen Carl, Linné själv utnämndes till professor och rikens ständer uppdrog åt honom att göra undersökningar på Öland, Gotland och i Västergötland. Enligt instruktionen skulle Linné och hans medhjälpare undersöka allt inom naturens tre riken som kunde komma till användning i industriell produktion och ersätta dyra importvaror. Låt någon ta reda på mer om den svenska industrin vid denna tidpunkt.

5

Diskutera skälen till att Linné blev en ganska självgod person! Fundera över uttrycket: *Gud skapade, Linné ordnade!*

Linné kommer till Uppsala

Före sammankomsten

Läs kapitlen 1–4 i boken

Sök uppgifter om 1700-talets skjutsväsende. Sök intressanta uppgifter om Uppsala universitets historia.

Tanketrådar

1

Det tog Linné fjorton dagar att förflytta sig från barndomshemmet i Småland till Uppsala. I Sverige fanns vid denna tid ett relativt väl fungerande skjutsnät, där varje skjutsstation hade att transportera resande från den egna stationen till ett antal andra.

Fundera lite över dåtida kommunikationer och jämför med dagens. Hur påverkade det samhälle och människor att allt tog så lång tid? Hur reagerar vi idag på till exempel förseningar inom kollektivtrafiken? Skapa en bild över skillnader i människors mentalitet mellan 1700-talet och dagens cybervärld.

2

En av de förmågor, som i så hög grad kännetecknar Linné, är hans iakttagelseförmåga och hans kompetens att värdera vad han såg. Sätt er in i Linnés situation där på hästskjutsen, när han som 22-åring just passerat Fjärdingstullen i Uppsala. Vad såg han? Vilka människor iakttog han? Vilka lukter möttes han av? Vad hörde han? Vilka förväntningar hade han på Uppsala?

3

Fundera över dåtidens och dagens studentliv. Likheter? Olikheter? Vilka var det som läste vid universiteten? Från vilka samhällsklasser kom ”de fattigaste” studenterna? Vad betydde förhållandet att bara män läste vid universitet?

4

Fundera kring undervisningen med både offentliga och privata föreläsningar och att föreläsningarna hölls på latin. Jämför med dagens undervisning.

Studenttiden

Före sammankomsten

Läs kapitel 5 och 6 i boken

Studera en flora, som beskriver sexualsystemet. Hur ser man att Linné givit en växt ett namn?

Tanketrådar _____

1 _____

Linné kom till Uppsala för att läsa medicin. Fundera över sjukvården på 1700-talet. Vilka möjligheter hade man att bota sjuka? Hur viktig var botaniken/medicinalväxterna? Fanns sjukhus?

2 _____

Linnés första år som student blev nog inte vad han hade räknat med. Undervisningen var undermålig eller obefintlig. Linnés vetgirighet och stora botaniska kunskaper spelade honom dock väl i händerna.

Fundera på hur den fattige smålänningen med papper i skorna, kortvuxen och säkert hungrig, kunde imponera på sin omgivning. Fundera över drivkraften inom honom.

3 _____

Den lilla skriften om växternas sexualitet, *Praeludia sponsaliarum plantarum*, som var en nyårgåva till professor Olof Celsius, öppnade nya dörrar. Linné fick sköta undervisningen i Botaniska trädgården, bli informator till tre av professor Rudbecks barn, få tillgång till Rudbecks bibliotek och föra dagliga samtal med sin lärare. Sätt er in i Linnés nya ställning!

4 _____

Av de forskningsresor, som Linné företog sig var den lappländska den enda, som han gjorde utan resällskap. Det blev också den mest strapatsrika och han var borta under fem månader och färdades 500 mil. Linnés iakttagande förmåga men också hans möjligheter att förstå sammanhang gjorde expeditionen till en succé. Linné var nu 25 år och känd inom hela den samtida naturforskningen.

Försök att sätta er in i lokalbefolkningens reaktion på hans besök i den orörda lappmarken! Försök att förstå de samtida naturforskarnas intresse av vad Linné förmedlade!

5

Linné författade flera vetenskapliga skrifter inom botanik, dietik, medicin, mineralogi och zoologi, men hade svårt att få dem tryckta. Hans privata samlingar var mycket omfattande (3000 pressade växter, 1000 insekter, lika många stenar och därtill ett trettiotal tama fåglar). Han umgicks med de mest lärda i Uppsala, men någon annan examen i Uppsala, än den han var tvungen att ha i teologi för att få pass och möjligheter att studera utomlands, fann han inte intressant. Jämför med dagens akademiska krav!

Familjeförsörjaren

Före sammankomsten

Läs kapitel 7 och 8 i boken

Sök uppgifter, som beskriver vilka djur, som fanns i den botaniska trädgården.

Tanketrädar

1

Studentkamraten Claes Sohlberg inbjöd Linné att fira julen hos familjen i Falun. Sohlbergs far var gruvinspektör och Linné tog tillfället i akt att stiga ner i den stora koppargruvan, som var den äldsta och mest kända i Europa. Livfullt beskriver han nedstigningen i ”*Plutons faseliga belvite*”. Julfirandet innebar också att Linné träffade Sara Elisabeth Moraea, som han friade till. De blivande svärföräldrarna ställde emellertid villkor: inget bröllop förrän Linné förkovrat sig.

Än en gång hade Linné tur! Han erbjöds att ta med sig Claes Sohlberg ut i Europa och ge honom undervisning, mot att gruvinspektören betalade resan.

Tänk på Linnés situation. Uppsala kunde inte ge honom den examen han ville ha. Han var en vuxen man, som ville bilda familj. Han hade ständiga ekonomiska problem. Vilka alternativ stod honom till buds?

2

Det första målet för Europaresan var Holland där han på en vecka avlade sin medicine doktorsexamen. På vägen dit hade han besökt Hamburg, och redan där förstått att hans ryktbarhet var större i Europa än i Sverige. Hans skrifter öppnade dörrar till många lärda.

Fundera över vilken betydelse det hade att all litteratur skrevs på ett gemensamt världsspråk: latin. Fundera över varför just Holland var en metropol för forskning och utveckling!

3

Linné besökte även England och Frankrike, innan han efter tre år återvände till Sverige för att bevisa för de blivande svärföräldrarna att han kunde försörja en familj. Efter en osäker start som läkare i Stockholm

blev han snart känd och efterfrågad även i de högsta kretsarna. Han fick erkännanden, blev amiralitetsläkare och en god inkomst. Äktenskaps-hindret var undanröjt. Sommaren 1739 vigdes Carl Linné och Sara Elisabeth Moraea. Sara Lisa var då 21 år och Linné 32.

Fundera över Linnés nya situation som hårt arbetande familjeför-sörjare. Jämför med studenttiden, som säkert innebar lika hårt arbete, men där Linné mer kunde välja vad han ville läsa, studera, forska eller skriva. Jämför med dagens förhållanden!

4

Sedan Linné blivit professor fick den botaniska trädgården ett verkligt uppsving. Det var naturligtvis förenat med stora kostnader, men Linné lyckades anlägga en beundransvärd botanisk trädgård med hjälp av chefs-trädgårdsmästare Dietrich Nietzel, som tidigare arbetat för Linnés största gynnare och välgörare i Holland, nämligen George Clifford.

Gör om möjligt ett studiebesök i Linnéträdgården. Fundera över värdet att trädgården kommit till stånd för hela den akademiska världen i allmänhet och Uppsala universitets utveckling i synnerhet. Fundera också över Linnés zoologiska inslag i trädgården.

Vetenskapsmannen och läraren

Före sammankomsten

Läs kapitel 9–11

Ta reda på djurrikets sex klasser. Sök information om Linnés lärjungar!

Tankefrågor

1

Systema naturae kom ut i tolv olika upplagor och utgör kvintessensen av Linnés genialitet, eftersom det är där han anger systemen för naturens tre riken. Fundera över de tre rikenas indelning (mineraler i tre huvudgrupper, växternas sexualsystems 24 klasser samt djurens sex klasser). Tänk vidare att Linné gjorde detta redan innan han fyllt 30 år och det utan särskilt mycket utbildning för egen del.

2

Linné författade ett mycket stort antal vetenskapliga skrifter både före och under professorstiden. Hans korrespondens med lärda i hela världen var gigantisk. Han skötte sina föreläsningar med glans, han hade den botaniska trädgården och sina exkursioner och han gjorde ytterligare två landskapsresor (Västergötland och Skåne). Sätt in det i det förhållandet att teknik och kommunikationer inte ens går att jämföra med dagens. Hur var det möjligt för honom att över huvud taget hinna så mycket?

3

Fundera över Linnés skönlitterära begåvning och hans poetiska beskrivningar. Hur viktigt var det för hans genomslagskraft? Fundera också över hans djupa religiösa tro.

4

Fundera över beskrivningen av Linné som pedagog och läromästare. (Noggrannheten, förberedelserna, kunskaperna, humorn, ironin, ordningen, karisman, populariteten etc).

5

De s k apostlarna, Linnés lärjungar, skickades ut över hela världen. Några av de mest kända är Clas Alströmer, Andreas Dahl, Peter Forsskål, Pehr Kalm, Pehr Osbeck, Daniel Solander, Anders Sparrman, Carl Peter Thunberg och Olof Torén. Vilka var de och vilka uppgifter hade de? Vart for de? Vad hade de med sig hem? Kom alla hem?

Illustration ur Carl von Linné SVENSK FLORA,
originalets plansch vid Linnaea borealis

Den vetenskapliga storhetstiden

Före sammankomsten

Läs kapitel 12 och 13

Tanketrådar

1

Linné, som den strålande pedagog och föreläsare han var, drog ända upp till 300 studenter till de dagslånga exkursionerna/vandringarna. Ofta deltog många studenter från alla de olika fakulteterna. För teologer och blivande präster var det viktigt att ha medicinska kunskaper, likaväl som kunskaper om jordbruk, eftersom de skulle komma att stå för klokskapen i sina respektive församlingar.

Fundera över den allmänna kunskapsnivån i landet. Då och idag.

2

Ett par årtionden efter att Linné kom till Uppsala fick universitetet uppleva sin största storhetstid någonsin. Fundera över vad den tiden betydde för Uppsalas och universitetets utveckling.

Fundera också över Linnés roll i och påverkan på den blomstrande vetenskapliga storhetstid, som universitetet gick till mötes i mitten på 1700-talet.

3

Fundera över befolkningen i Uppsala under 1700-talet. Man delade in befolkningen i: 1. Borgerskapets handlare och hantverkare 2. Akademiska och icke akademiska ståndspersoner 3. Studenter 4. Anställda (s k försvarsfolk) 5. De fattiga. Går det att få en bild över det sociala livet med utgångspunkt från den här indelningen? Fanns kontakter eller var det vattentäta skott mellan befolkningsgrupperna? Hur är situationen idag?

Uppsala under självhushållets tid

Före sammankomsten

Läs kapitel 14–17

Ta reda på historiken kring almanackan, som långt fram i vår tid varit en angelägenhet för vetenskapen, se t ex <http://sv.wikipedia.org/wiki/almanacka>. Sök uppgifter om arkitekten Carl Hårleman!

Tankefrågor

1

Fundera över självhushållets Uppsala på Linnés tid. Beskriv hur det kunde se ut (och lukta!) i Uppsala på den tiden. Fördelar? Nackdelar? Skulle våra magar klara dåtidens bakterieflora?

2

Fundera över Carl Hårlemans betydelse för Uppsalas nuvarande utseende – rent arkitektoniskt. Har Hårleman inspirerat arkitekter att anpassa sig till hans arkitektur? Hur kom det sig att det inte fanns någon offentlig grönska i 1700-talets planering?

3

Självhushållningen till trots var det nödvändigt att kunna köpa en rad olika förnödenheter. Även om befolkningen endast uppgick till 4000 fanns ett 40-tal handelsbodas. Många köpmän var framgångsrika och blev förmögna, varför man kan ana att det fanns en köpstark befolkning.

Fundera över den dåtida kommersen. Fundera också över att universitetet hade monopol på apotek, bokhandel och boktryckeri. Kan det ha funnits någon sorts kvalitetstänkande, ekonomiska skäl eller handlade det bara om att slå vakt om gamla privilegier?

4

I mitten av 1700-talet fanns i Uppsala en krog per 56 invånare. Varje krog serverade brännvin av egen tillverkning. Dessutom fanns fyra källare med ett bredare och importerat utbud. Fundera över alkoholbruket under denna tid.

5

Fundera över hantverksskråna. Det fanns hela 108 verkstäder i Uppsala. Folk fanns, men inte elektricitet, maskiner och avancerad teknik. Försök göra ett överslag över hur många personer, som arbetade i handelsbodas, krogar, källare och verkstäder! Gamla respektive nutida yrken?

Linné som besutten

Före sammankomsten

Läs kapitel 18 och 19

Tag reda på i hur många krig Sverige var inblandade i under Linnés livstid apropå Linnés rusthåll.

Tanketrädar

1

Även om Linné var en framgångsrik vetenskapsman, fanns orosmoln på hans himmel. Som en röd tråd genom hans liv gick bristen på pengar. Han hade hustru och fem barn att försörja, men också sörja för efter hans egen bortgång. När hustrun fått ärva sina föräldrar tog han ett för sitt liv viktigt steg: Han köpte Hammarby och Sävja. Han var visserligen tvungen att ta ett lån, vilket bekymrade honom, men fördelarna övervägde.

Fundera över hur livet förändrades för familjen Linné när de hade tillgång till en lantegendom!

2

Redan under sin Lapplandsresa hade Linne kunnat studera pärlfiske. Han närde en dröm om att kunna odla pärlor och han försökte och lyckades. Han sålde patentet, vilket gjorde honom skuldfri. Därmed hade han också sörjt för sonen Carls framtid. Tyvärr blev det ingen omfattande pärlodling i Sverige eftersom köparen drabbades av blindhet. Med samma entusiasm försökte Linné odla te, men med tydligt sämre resultat.

Skulle pärlodling ha kunnat bli en succé? Fundera över Linnés ständiga forskariver!

3

Många städer i Sverige har vid olika tillfällen drabbats av omfattande bränder. Det gällde även Uppsala. Efter branden 1766 beslöt Linné att bygga ett litet stenhus på Hammarby för att bevara sina samlingar. Fundera över brandrädslan på den tiden!

4

Botaniska huset var familjens hem under hela Linnés tid som professor, även om mycket tid tillbringades på främst Hammarby men också på Sävja.

Fundera över hur livet för familjen kunde te sig. Fundera lite över hur det nya huset i Hammarby såg ut med bl a sina märkliga tapeter och tavlor och hur trädgården grönskade på sommaren! Hur var könsrollerna? Försök att göra en analys över Sara Lisa Linné, hennes roll som maka och mor och kanske i skuggan av sin make, hennes arbetsbörda, hennes mentalitet och hennes förmåga att leda arbetet. Man vet att Sara Lisa Linné var mycket sträng mot sina tjänare och mot sina barn, framför allt mot sonen Carl som för illa.

5

Linné adlades, fick Nordstjärneorden, blev kunglig livmedikus (arkiater) och det fanns nästan inte ett enda vetenskapligt sällskap i hela Europa, som han inte blev hedersledamot av.

Beskriv Linnés storhet nationellt och internationellt! Finns motsvarigheter idag?

Arvet efter Linné

Före sammankomsten

Läs kapitel 20

Gör en lista över vad du tror att Linné betytt. Jämför med de andra deltagarna vid sista sammankomsten.

Tanketrådar _____

1 _____

Sonen Carl efterträdde sin far som professor. Fundera över rollen som efterträdare till en av världens främsta vetenskapsmän, som han därtill alltid levat i skuggan av och som han dessutom var namne med. Sonen Carl fick aldrig barn, varför namnet von Linné upphörde.

2 _____

Knappt sex år efter faders död avled också Carl, som hade faderns samlingar i sin ägo. Sara Lisa Linné sålde då samlingarna till engelsmannen James Edvard Smith. Mycket av samlingarna finns idag intakt och tillgängligt på Linnean Society i London. Fundera över det faktum att samlingarna lämnade Sverige.

3 _____

Fundera över vad Linnés vetenskapliga gärning betyder för oss idag.

4 _____

Om Linné fick återuppstå – hur skulle han reagera på vårt sätt att hushålla med det som ”Gud skapade och Linné ordnade”. (Utrotningshotade arter, luftföroreningar, klimatförändringar, uttag ur jordeskaftet, olika former av miljöpåverkan etc).

5 _____

Har någonsin funnits eller kommer någonsin Carl von Linnés like att finnas? Vad tror ni?

Länkskafferi

Linné 2007 www.linne2007.se

Linné 2007 i Uppsala www.linneuppsala.se

Linné 2007 vid Uppsala universitet www.uu.se/linne2007

Linnékorrespondensen - utgivning av Linnés brevväxling. www.linnaeus.c18.net

Linnéträdgården www.linnaeus.uu.se

Linnés Hammarby www.hammarby.uu.se

Evolutionsmuseet vid Uppsala universitet med naturvetenskapliga samlingar från Linnés tid. www.evolutionsmuseet.uu.se

Linnéherbariet vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm. linnaeus.nrm.se

Linné on line - för elever och lärare vid högstadiet och gymnasiet. www.linnaeus.uu.se/online

Carl von Linné 5p - sommarkurs vid Uppsala universitet. www.ibg.uu.se/linnaeus

Carl von Linné på Internet www.linnaeus.nu

Linné och hans lärjungar - ett forskningsprojekt vid Uppsala universitet och Södertörns högskola om Linné som lärare. www.caroluslinnaeus.org

Linnés Historiska Landskap - ett bevarandeprojekt som vill uppmärksamma spåren av Linné i Uppsalatraktens landskap. www.linnaeanlandscapes.org

Hembygdsföreningen Linné - Linnés hembygd i Småland. www.linnes-hembygd.nu

De Litterära Sällskapens Samarbetsnämnd www.dels.nu

The Linnean Society of London - förvaltar den största delen av Linnés vetenskapliga samlingar och hans bibliotek. www.linnean.org

The Linnaeus Link Project - ett projekt som skall utmynna i en online-bibliografi över Linné och hans lärjungar. www.nhm.ac.uk/research-curation/projects/linnaeus-link/

Litteraturtips

Utöver litteraturförteckningen i Helena Harnesks bok Linné i Uppsala kan nämnas:

Några av Linnés egna utgåvor (finns i pocket):

Lappländska resa

Dalaresa

Öländska och Gothländska resa

Wästhgöta resa

Nemesis divina

Ahlander Dag Sebastian: Blomsterkungen. Boken om Carl von Linné. Natur och Kultur. 2006.

Bergenholtz Björn: Blomstergrisen (barnbok för de minsta). Rabén & Sjögren. 2005.

Borg Inga: I Naturens riken. Linnés liv och verk (barnbok med illustrationer av Fibben Hald). Opal AB. 2005.

Friberg Margit: Skog har öron, mark har ögon, (roman som följer Linnés Öländska resa). LT:s förlag. 1975.

Hallbert Britt-Marie: Linné och hans resor. LL-förlaget. 2003.

Jonsson Marita: Carl von Linné. Boningar, trädgårdar och miljöer. Forum. 2003.

Landell Nils-Erik: Läkaren Linné, Medicinens dubbla nyckel. Carlsson bokförlag AB. 2004.

Manktelow Mariette och Svanberg Ingvar (red): Växter i Linnés sällskap. En vänbok till Börge Pettersson. Swedish Science Press. ISBN 9185241008.

Martinsson Karin: Linnés blomsterur. Prisma bokförlag. 2004.

Nilsson Örjan & Mc Curdy John Chang: Linnés levande blomster. Uppsala Publishing House. 2006.

Ohlmarks Åke. Linnés hälsoörter. Sjöstrands förlag 1985.

Svanberg Ingvar: Linneaner: Carl von Linnés lärjungar i Sverige. Wahlström & Widstrand. 2006.

Söderlund Staffan: Blomstervandringar i Linnés sällskap. Carlsson bokförlag AB. 2004.